

Grundläggande rättigheter för irreguljära migranter i EU

Artiklarna 1, 14, 31, 35 och 47 i kapitlen "Värdighet", "Friheter", "Solidaritet" och "Rättskipning" i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna tryggar rätten till mänsklig värdighet, utbildning, rättvisa arbetsförhållanden och hälsoskydd samt rätten till ett effektivt rättsmedel och till en opartisk domstol.

Sammanhang

Enligt internationell och europeisk lagstiftning om mänskliga rättigheter är EU:s medlemsstater skyldiga att garantera alla individer som befinner sig under deras jurisdiktioner mänskliga rättigheter. Detta gäller även irreguljära migranter.

Begreppet "migranter med irreguljär status" eller "irreguljära migranter" används om personer som inte är medborgare i någon EU-medlemsstat men som uppehåller sig i en medlemsstat utan giltig visering eller giltigt uppehållstillstånd.

Även om medlemsstaterna inte har någon skyldighet att erbjuda papperslösa migranter samma förmåner som landets egna medborgare måste de se till att vissa minimikrav på mänskliga rättigheter är uppfyllda. Dessa är tillgång till:

- nödvändig sjukvård för alla, både akutvård och grundläggande hälsovård, till exempel möjlighet att göra läkarbesök och få nödvändiga mediciner;
- mödravård och samma tillgång till hälso- och sjukvård och utbildning för barn som landets medborgare har;
- rättvisa – en mekanism som gör det möjligt för den enskilde att framföra klagomål och få gottgörelse, till exempel i form av ersättning efter en arbetsplatsolycka.

Centrala frågor

Det fanns uppskattningsvis mellan 1,9 och 3,8 miljoner irreguljära migranter i EU 2008 (enligt uppgifter från det av Europeiska kommissionen finansierade Clandestino-projektet). Eftersom de befinner sig i landet olagligt är de mer sårbara för exploatering och utnyttjande på arbetsplatserna.

De stöter dessutom ofta på rättsliga och praktiska hinder när det gäller tillgång till grundläggande tjänster som hälso- och sjukvård, utbildning och möjlighet till rättslig prövning. En del grupper av papperslösa migranter är särskilt utsatta, till exempel de – i allmänhet kvinnliga – hushållsarbetarna. De kan utsättas för diskriminering på grundval av sin ras eller etniska tillhörighet, och för könsrelaterat våld. För en del grupper av papperslösa migranter blir konsekvenserna särskilt allvarliga om de inte kan utnyttja sina grundläggande rättigheter: barns hälsa och framtida utveckling kan äventyras om de inte får tillgång till hälso- och sjukvård och utbildning.

Viktiga slutsatser och evidensbaserade råd

Förfaranden för att upptäcka och rapportera irreguljära migranter

Medlemsstaterna har rätt att kontrollera vilka som reser in och uppehåller sig på deras territorier, men de måste följa normerna för mänskliga rättigheter när de tillämpar sin invandringslagstiftning. I en del medlemsstater grips papperslösa migranter på eller i närheten av sjukhus och skolor. I somliga medlemsstater har vissa offentliga organ, såsom domstolar, sjukhus och skolor, antingen en skyldighet eller som rutin att rapportera irreguljära migranter som uppsöker dem till migrationsmyndigheterna. Dessa faktiska eller uppfattade skyldigheter att upptäcka och rapportera irreguljära migranter kan avskräcka människor från att utnyttja sina grundläggande rättigheter.

EU:s medlemsstater bör inte använda sig av metoder för att upptäcka irreguljära migranter som i praktiken innebär att dessa inte får tillgång till hälso- och sjukvård, utbildning eller rättssystemet. Tjänsteleverantörer bör inte vara skyldiga att rapportera papperslösa migranter till migrationsmyndigheterna. Rapporteringen och informationslämnandet till migrationsmyndigheterna bör upphöra och tjänsteleverantörer och migranter bör informeras om att det inte finns några rapporteringskrav.

Tillgång till hälso- och sjukvård

Papperslösa migranter, som vanligtvis inte tillåts arbeta, måste ofta betala för vård som är kostnadsfri för landets egna medborgare, även akutsjukvård. Ibland har inte ens särskilt utsatta grupper, som gravida kvinnor och barn, rätt till kostnadsfri behandling på samma villkor som landets medborgare. Administrativa krav kan göra det svårt för papperslösa migranter att få tillgång till hälso- och sjukvård även om den enligt lag erbjuds gratis. Det kan till exempel gälla kravet att styrka fast bosättning.

Nödvändig hälso- och sjukvård bör göras tillgänglig för papperslösa migranter på samma villkor som för landets medborgare, med samma regler för betalning av avgifter och befrielse från betalning. I enlighet med artikel 24 i FN-konventionen om barnets rättigheter och artikel 12 i FN-konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor ska gravida kvinnor ha tillgång till kostnadsfri vård före, under och efter förlossningen, och barn ska ha samma tillgång till hälso- och sjukvård som landets medborgare, inklusive vaccineringar.

Tillträde till utbildning

Barn till papperslösa migranter kan hindras från att delta i den kostnadsfria grundskoleutbildningen eftersom de inte kan uppvisa de officiella dokument som krävs, såsom giltiga uppehållstillstånd, födelseattester eller läkarintyg.

I enlighet med artikel 28 i FN-konventionen om barnets rättigheter ska grundutbildning vara kostnadsfri för alla barn.

Tillgång till rättssystemet

Papperslösa migranter som utsätts för fysisk misshandel eller skadas på arbetsplatserna eller som inte får lön stöter på många hinder om de försöker hävda sina rättigheter via domstolarna. Detta innebär att lagens avskräckande effekt minskar för arbetsgivarna och att papperslösa migranter blir mer sårbara.

De som utför hushållsarbete löper särskilt stor risk för exploatering och utnyttjade, eftersom denna sektor ofta är mindre reglerad än andra delar av arbetsmarknaden. Arbetsgivarna erbjuder ofta inte viloperioder, betald semester eller betald sjukledighet, även om detta föreskrivs i nationell lag.

Irreguljära migranter kan vara rädda att domstolarna ska rapportera dem till migrationsmyndigheterna om de klagar, och om de faktiskt vänder sig till domstol har de ofta svårt att styrka sina påståenden. Ibland är vittnena också irreguljära och vill därför inte vittna, och ofta finns inga bevis för att ett anställningsförhållande existerar. Dessutom erkänner inte alla medlemsstater rätten att kräva efterbetalning eller ersättning efter arbetsplatsolyckor.

Medlemsstaterna bör erkänna och stödja de icke-statliga organisationernas och fackföreningarnas viktiga roll när det gäller att underlätta för papperslösa migranter att få tillgång till rättssystemet.

De bör också se till att det finns effektiva mekanismer med vars hjälp papperslösa migranter kan framföra klagomål mot sina arbetsgivare, med utgångspunkt från bestämmelserna i direktiv 2009/52/EG om sanktioner mot arbetsgivare.

Irreguljära migranter som inte kan återsändas

I vissa fall kan medlemsstaterna av rättsliga eller praktiska skäl inte utvisa irreguljära migranter. Dessa personer har dock ofta ingen formell rättslig ställning, vilket kan innebära att de inte får tillgång till sysselsättning eller grundläggande tjänster under många år.

I samband med att återvändandedirektivet utvärderas och ses över 2014 finns det möjligheter att göra ändringar som medför att de grundläggande rättigheterna för dem som inte utvisas respekteras. Mekanismer bör inrättas på EU- eller medlemsstatsnivå som innebär att personer som riskerar att hamna i långvarigt "rättsligt vakuum" får en rättslig ställning och därmed kan utnyttja sina rättigheter.

Mer information:

Detta faktablad bygger på tre rapporter om papperslösa migranternas rättigheter som Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter publicerade 2011:

Fundamental rights of migrants in an irregular situation in the European Union (Grundläggande rättigheter för irreguljära migranter i EU) (november 2011)

Migrants in an irregular situation employed in domestic work: Fundamental rights challenges for the European Union and its Member States (Irreguljära migranter anställda som hushållsarbetare: utmaningar för EU och medlemsstaterna avseende grundläggande rättigheter) (juli 2011)

Migrants in an irregular situation: access to healthcare in 10 European Union Member States (Irreguljära invandrare: Tillgång till hälso- och sjukvård i 10 av den Europeiska Unionens medlemsstater) (oktober 2011)